

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY
NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI MATURANTOV
Z RÓMSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY**

BRATISLAVA 2016

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskum a športu Slovenskej republiky dňa 21. 12. 2016
pod číslom 2016-25786/49974:1-10B0 s platnosťou od 1. 9. 2018

ÚVOD

Rómsky jazyk a literatúra je voliteľným maturitným predmetom. Maturitná skúška z rómskeho jazyka a literatúry sa realizuje ako interná skúška ústnou formou.

Pozostáva z čítania textu, počúvania nahrávky (populárno-náučného alebo beletristického textu) a ústnej interakcie (konverzácia, dialóg, rozhovor).

Otázky pre maturantov sú zamerané na zistenie: a) vedomostí z oblasti konkrétnych gramatických pravidiel, b) schopnosti prekladať texty z rómskeho jazyka do slovenského jazyka a naopak, c) vedomostí z rómskej literatúry.

1 ÚSTNA FORMA MATURITNEJ SKÚŠKY

Škola sa však môže dobrovoľne rozhodnúť doplniť ju aj písomnou časťou – formou eseje. Maturant má mať možnosť vybrať si jednu z troch zadaných tém.

Esej má preukázať požadovanú znalosť rómskeho jazyka a literatúry (schopnosť aplikovať v písomnom prejave znalosť gramatiky, slovnej zásoby a rómskej literatúry).

Organizácia maturitnej skúšky je v kompetencii školy (relevantná predmetová komisia môže navrhnúť témy eseje, ktoré schváli vedenie školy).

Cieľové požiadavky vychádzajú z obsahového a výkonového štandardu rómskeho jazyka a literatúry pre vyššie sekundárne vzdelávanie a z medzinárodných dokumentov Rady Európy pre vyučovanie rómskeho jazyka.

2 CIELE VYUČOVACIEHO PREDMETU

Cieľom vyučovacieho predmetu je:

- nadobudnúť spôsobilosti pre upevnenie vlastnej identity a spolupatričnosti k rómskej národnostnej menšine;
- získať informácie z rôznych oblastí spoločenského a kultúrneho života v krajinách, v ktorých žijú Rómovia;
- prehľbovať vedomosti žiaka o pôvode rómskeho jazyka, rómskej literatúre na Slovensku a vo svete;
- rozšíriť vedomosti žiaka o významovej a štylistickej stránke rómskeho jazyka;
- rozvinúť komunikačné schopnosti používaním rozšírenej slovnej zásoby a gramatiky;
- sprostredkovať základné vedomosti o histórii a spôsobe života Rómov v rómskom jazyku;
- spoznať rozdiely medzi dialektmi rómskeho jazyka na Slovensku;
- sprostredkovať informácie o štandardizovanom rómskom jazyku na Slovensku;
- zvyšovať záujem o štúdium rómskeho jazyka a rozvíjať tvorivosť žiaka;
- zvyšovať medzikultúrne porozumenie a akceptáciu rôznorodosti kultúr.

2.1 CIELE A POŽIADAVKY Z JAZYKOVEJ KOMUNIKÁCIE

Ciele vyučovania rómskeho jazyka sú zamerané na a) získanie jazykových kompetencií žiakov v ústnom a písomnom prejave, b) osvojovanie si jazykového systému, ktorý vychádza z pravidiel rómskeho pravopisu (štandardizovaný rómsky jazyk), c) získanie kompetencií žiaka aplikovať v ústnom a písomnom prejave archaizmy a neologizmy. Maturitné požiadavky obsahujú kompetencie, ktoré si žiak osvojil počas svojho štúdia na strednej škole a vychádzajú zo vzdelávacieho štandardu predmetu rómsky jazyk a literatúra.

Žiak:

- ovláda dostatočnú slovnú zásobu na to, aby sa mohol vyjadrovať k rozličným témam;
- dokáže zreprodukovať obsah prečítaných textov v rómskom jazyku;
- dokáže prekladať texty zo slovenského jazyka do rómskeho jazyka a naopak;
- vie začať, udržať a ukončiť dialóg na známu tému z každodenného života s najmenej dvoma osobami;
- vie položiť otázky a reagovať pohotovo v diskusii na otázky týkajúce sa problémov každodenného života,
- dokáže jednoducho a zreteľne vyjadriť svoje názory v diskusii a podložiť ich argumentmi;
- dokáže jednoducho a zreteľne vyjadriť svoje názory i písomne v súlade s pravidlami rómskeho pravopisu;
- pozná jazykový systém, ktorý vychádza z pravidiel rómskeho pravopisu (Na Slovensku bol štandardizovaný rómsky jazyk v roku 2008).

3 CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI

Cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti vychádzajú zo vzdelávacích štandardov z rómskeho jazyka a literatúry určené pre stredné školy (vyššie sekundárne vzdelávanie). Požiadavky sa sústreďujú na oblasť gramatiky, výslovnosti, pravopisu, syntaxu, literatúry a na rečové zručnosti (počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, ústny a písomný prejav).

3.1 GRAMATIKA

LEXIKA

Žiak vie:

- používať 1500-2000 lexikálnych jednotiek vrátane zdvorilostnej rečovej etikety;
- používať 200-300 odborných výrazov a termínov;
- tvoriť nové slová a používať viacvýznamové slová;
- pochopiť internacionalizmy a odvodené slová.

MORFOLÓGIA

Podstatné mená

Žiak vie:

- určiť jednotné a množné číslo, mužský a ženský rod;
- určiť člen: *o čhavo, e čhaj, o čhave, o čhaja*;
- rozlíšiť životné a neživotné podstatné mená v mužskom aj ženskom rode;
- skloňovať podstatné mená mužského a ženského rodu;
- aplikovať vedomosti o funkciách pádov;
- používať tvary nepriameho pádu: *le čhaske, la čhake, le čhavage, le čhajenge*.

Prídavné mená

Žiak vie:

- správne spájať prídavné mená s podstatnými menami;
- stupňovať a skloňovať pravidelné a nepravidelné prídavné mená;
- tvoriť k prídavným menám antonymá.

Zámená

Žiak vie:

- používať opytovacie zámená - *ko? (kto?), so? (čo?), savo? (aký?)*;
- používať vzťažné zámená - *so (čo), kaj (kde), savo (aký)*;
- používať osobné a privlastňovacie zámená vo všetkých pádoch;
- používať ukazovacie zámená - *(k)ada (tento), (k)oda (tamten), (k)adi (táto), (k)odi (tamtá), (k)aja (tá, táto), (k)oja (táto), oka (tamten – väčšia vzdialenosť), oki (tamtá - väčšia vzdialenosť)*;
- používať neurčité zámená - *vareko/dareko (niekto), vareso/dareso (niečo), varesavo/daresavo (nejaký), chocko/chočko (hocikto), chocsavo/chočsavo (hocijaký), chocso/chočso (hocičo), sako (každý), makarko (hocikto), makarso (hocičo), makarsavo (hocijaký)*;
- používať záporné zámená - *ňiko (nikto), nič (nič), ňisavo (nijaký), ňik(h)aj (nikde), ňisar (nijako)*.

Číslovky

Žiak vie:

- rozlišovať, skloňovať a používať základné a radové číslovky;
- používať neurčité číslovky, napríklad *jekhnaj/trocha, čepo/málo, but/veľa*;
- tvoriť násobné číslovky príponou *-var*, napríklad *dešvar (desaťkrát)*;
- tvoriť násobné číslovky príponou *-val*, napríklad *trival (trikrát), štarval (štyrikrát)*.

Slovesá

Žiak vie:

- rozlišovať slovesá I., II. a III. triedy a používať sloveso *mat' – hin*;
- časovať slovesá v prítomnom, minulom a budúcom čase;

- tvoriť rozkazovací spôsob sloviess, napríklad *ker!* – *keren!*, *cirde!* – *cirden!*;
- tvoriť správne tvary prítomného podmieňovacieho spôsobu (kondicionál prítomný) sloviess I., II., III. triedy, napríklad *keravas*, *asavas*, *paš'uvavas*;
- tvoriť správne tvary podmieňovacieho spôsobu minulého (kondicionál minulý) sloviess I., II., III. triedy, napríklad *kerd'omas*, *chal'omas*, *ul'omas*.

Príslovky

Žiak vie:

- používať neodvodené príslovky, napríklad *čirla*, *sig*, *dur*, *avri*, *but*;
- tvoriť príslovky odpovedajúce na otázku *Khatar?* príponou *-al*, napríklad *tel-al*;
- tvoriť príslovky od slova *rat/noc* príponou *-i*, napríklad *rači*, od predložky *vaš* a *paš* príponou *-e*, napríklad *vaše*, *paše*, od predložiek a podstatných mien príponou *-e*, napríklad *tele*, *jevende*, *ňilaje*, *d'ivese*;
- používať príslovky času a častosti deja, napríklad *adad'ives*, *rači*, *idž*, *tajsa*, *imar*;
- používať príslovky miesta, napríklad *adaj*, *odoj*, *avri*, *andre*, *khere*;
- používať príslovky spôsobu a miery, napríklad *lačhes*, *šukares*, *lokes*;
- tvoriť príslovky od pôvodných prídavných mien príponou *-es*, napríklad *phares*, od prevzatých prídavných mien príponou *-ones*, napríklad *modernones*, od prevzatých prídavných mien označujúcich národnosť príponou *-a*, napríklad *slovačik-a*.

3.2 VÝSLOVNOSŤ

Žiak vie:

- zreteľne artikulovať a správne vyslovovať slová podľa fonetického prepisu;
- rozlišovať a uplatňovať správny rytmus a intonáciu vo vetách;
- rozlišovať rozdielnu výslovnosť koncovkej hlásky *v*: napríklad *gav/f/u*;
- správne vyslovovať znelé hlásky na konci slov: napríklad výslovnosť *g-k*, *d-t*;
- zásady správnej výslovnosti neznelých aspirantov: *čh*, *kh*, *ph*, *th*;
- aplikovať vedomosti o viazanej výslovnosti, napríklad *so oda hin* – *s'oda hin*;
- aplikovať vedomosti o dialektologickom rozlíšení výslovnosti *l-j*, *d'-dž*, *t'-č*;
- aplikovať vedomosti o výslovnosti stiahnutých slovesných tvarov *kerava* – *kerá*.

3.3 PRAVOPIS

Žiak:

- ovláda rómsku abecedu v abecednom poriadku a vie písať všetky písmená rómskej abecedy a slová cudzieho pôvodu;
- pozná rozdiely medzi hláskou a písmenom;
- ovláda pravopis stiahnutých slovesných tvarov vrátane výnimiek v písaní dĺžňov, napríklad *kerava* – *kerá*;
- ovláda pravopis prebratých lexikálnych jednotiek a ich tvarov (časovanie, skloňovanie a stupňovanie);
- vie aplikovať vedomosti o písaní samohlások, spoluhlások, slov osobitne a dovedna, interpunkčných znamienok a zápornej častice *na* pri slovesách.

3.4 SYNTAX

Žiak vie:

- tvoriť oznamovacie, opytovacie a rozkazovacie vety;
- tvoriť vetné konštrukcie na vyjadrenie zákazu a zdôrazňovanie príkazu;
- tvoriť vetné konštrukcie na vyjadrenie výzvy, želania a prosby;
- tvoriť otázky z hľadiska intonácie a otázky zámenou podmetu;
- tvoriť kladné a záporné vety, vety s možnou absenciou spony *hi(n)*;
- aplikovať vedomosti o spôsobe tvorenia jednoduchých viet a súvetí;
- tvoriť pomocou spojok prirad'ovacie a podrad'ovacie súvetia.

3.5 LITERATÚRA

Žiak vie:

- vysvetliť, aké miesto má rómsky jazyk medzi indoeurópskymi jazykmi;
- vysvetliť podstatu severocentrálneho dialektu rómskeho jazyka na Slovensku;
- vysvetliť podstatu štandardizácie rómskeho jazyka na Slovensku;
- vymenovať známych romistov zo Slovenska a zahraničia;
- vymenovať známych rómskych literátov a ich literárne diela;
- analyzovať a interpretovať literárne diela autorov;
- rozobrať s kritickým odstupom a nadhľadom umelecký text alebo literárne dielo;
- rozlíšiť znaky rómskej a slovenskej ľudovej slovesnosti;
- vymenovať hlavné znaky rómskej ľudovej slovesnosti;
- tradičné rómske príslovia a porekadlá.

3.6 REČOVÉ ZRUČNOSTI

Počúvanie s porozumením

Cieľové požiadavky

Žiak rozumie:

- dlhším náročnejším prejavom informatívneho charakteru s konkrétnou i abstraktnou tematikou v bežnom hovorovom tempe reči v štandardizovanom rómskom jazyku;
- náročnejším prejavom naratívneho charakteru (zážitok, príbeh);
- prejavu ako celku, téme a jej hlavnej myšlienke;
- podstatným a špecifickým informáciám a štruktúre textu.

Čítanie s porozumením

Cieľové požiadavky

Žiak:

- rozumie obsah náročnejších informatívnych a populárno-vedeckých textov;
- rozumie obsah náročnejších autentických, faktografických a beletristických textov;
- vie dedukovať, analyzovať a zovšeobecňovať stanoviská a názory autorov;
- vie zvoliť stratégiu čítania podľa typu textu a účelu čítania;

- vie čítať nahlas a plynulo so správnou výslovnosťou, prízvukom a intonáciou;
- vie získať špecifické a detailné informácie z primerane náročných textov;
- vie rozlíšiť základné a rozširujúce informácie v texte s jasnou a logickou štruktúrou;
- vie pochopiť tému a hlavnú myšlienku primerane náročného textu;
- vie správne odpovedať na otázky, zamerané na prečítaný text;
- vie odhadnúť význam neznámych slov na základe kontextu v náročnejšom texte;
- vie reprodukovať obsah prečítaného textu ústne i písomne.

Ústna komunikácia

Cieľové požiadavky

Žiak vie:

- začať, udržať a ukončiť rozhovor na témy z každodenného života;
- pripraviť a predniesť súvislý ústny prejav na témy z každodenného života;
- tvoriť otázky, pohotovo odpovedať na otázky a plynulo udržiavať komunikáciu;
- opísať osoby, predmety, mestá a miesta;
- opísať obrázky, porovnať ich, vysvetliť súvislosti;
- vyjadriť svoje myšlienky a názory a vysvetliť ich;
- jazykovo správne a primerane reagovať počas komunikácie;
- prezentovať výsledky vlastnej samostatnej tvorivej práce.

Písomný prejav

Cieľové požiadavky

Žiak vie:

- napísať súvislý prejav na rôzne témy s využitím osobnej skúsenosti a vyjadriť v ňom svoj postoj a názor a zdôvodniť ho;
- napísať príbeh, súvislý sloh s vyjadrením vlastného názoru a pocitov;
- napísať rozsiahlejší, obsahovo a jazykovo náročnejší súkromný list (napríklad opis skúsenosti, zážitkov, predstáv, snov, nádejí a cieľov);
- opísať predmet, miesto, osobu, udalosť v širších súvislostiach.

3.7 Obsah

Komunikačné témy:

- Pôvod rómskeho jazyka
- Kto sú Rómovia?
- Funkcia a dialekty jazyka
- Romistika na Slovensku a v Českej republike
- Rómska abeceda a pravopis
- Rómčina ako literárny jazyk
- Ja a moja rodina
- Domov a bývanie
- Mestá a miesta

- Obchod a služby
- Práca a zamestnanie
- Voľný čas a jeho organizácia
- Šport
- Človek a príroda
- Človek a spoločnosť
- Komunikácia a jej formy
- Masmédiá
- Cestovanie
- Obliekanie a móda
- Vzory a ideály
- Multikultúrna spoločnosť
- Starostlivosť o zdravie
- Stravovanie
- Umenie, veda a technika
- Vzdelanie a vzdelávanie

